

JOAQUIM ARENAS

L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA, SECUNDÀRIA I UNIVERSITÀRIA.
Les mesures jurídiques per garantir el coneixement de la llengua.

1.- Preàmbul

Aquest article pretén exposar les mesures jurídiques que garanteixen el coneixement de la llengua a totes les etapes de l'educació a Catalunya, dins el marc de la doble oficialitat català-castellà que els nostres textos legals proclamen i que el govern autònom malda per fer efectiu; un projecte certament ambiciós que, a més d'una base jurídica sòlida, poseeix una concepció educativa que sustenta la implantació del català com a primera llengua d'ensenyament en considerar l'escola com un projecte pedagògic que ha d'oferir als alumnes els mateixos instruments perquè es puguin desenvolupar amb les mateixes condicions.

Apressem-nos a dir que l'originalitat de l'experiència catalana, en el marc de l'Espanya de les autonomies, pot ser d'utilitat a qualsevol país que estigui en un procés de recuperació de la llengua pròpia.

L'article es compon de dos blocs temàtics:

a.- En primer lloc es presenta el procés històric recent d'incorporació de la llengua catalana a l'ensenyament i de com aquest s'ha produït en el context més general de la democratització i descentralització de l'Estat espanyol. Aquest canvi a Catalunya va acompanyat d'un fort impuls per a la consolidació de l'ús de la llengua catalana a l'ensenyament en tots els seus nivells.

b.- La segona part intentarà sintetitzar quines són les mesures jurídiques concretes, que faciliten o han facilitat, durant aquests anys, la transformació de les nostres escoles, no només per l'adopció del català com a llengua vehicular, sinó també per la incorporació de la cultura pròpia en els programes escolars. Tanmateix cal precisar que a Catalunya, al marge de la iniciativa oficial, i moltes vegades malgrat una legislació adversa a la llengua, el català no ha deixat mai d'estar present a la vida cultural i social, aquest fet ben característic ha permès que el llarg procés de reincorporació de la llengua pròpia en l'àmbit escolar hagi estat possible¹.

2.- Incorporació de la llengua catalana a l'ensenyament

2.1- *Del final de la Guerra Civil Espanyola a la promulgació de la Constitució.*

En aquest període la normativa que regia el sistema educatiu espanyol, i per tant d'aplicació a les escoles, professors i alumnes de Catalunya, era la de l'Estat el qual ostentava totes les competències i dirigia tot el sistema educatiu. Tanmateix l'evolució del règim i la pressió social per la democratització i per la reivindicació dels drets lingüístics i la identitat a les comunitats nacionals històriques va provocar l'evolució i la lenta transformació de la situació a tot l'Estat. Seguidament evocarem aquesta situació, sistematitzant-la en tres etapes successives.

2.1.1 - *Etapa de la repressió de la llengua (1939-1970)*

Al llarg de 30 anys, després de la Guerra Civil (1936-39), la llengua catalana fou prohibida en el seu ús oficial i públic i marginada de l'ensenyament. La legislació dels primers anys de la Dictadura es va caracteritzar per la duresa en la prohibició de la llengua i en la repressió del professorat que l'havia impartida durant l'etapa anterior.

2.1.2 - *Etapa de la tolerància (1970-78)*

L'any 1970 es proclama la **Llei General d'Educació**, i trobem, per primera vegada després de 30 anys, una escaleta legislativa per la qual s'estableix "la incorporació de las peculiaridades regionales" com una de les finalitats de l'educació, i el "cultivo de las lenguas nativas". Tanmateix, el pas efectiu que depassa la declaració de bona voluntat, es produeix després de cinc anys, és el Decret 1433/75 el qual estableix la possibilitat d'ensenyar les denominades llengües natives a l'escola, de forma voluntària, sense concretar la manera de fer-ho, i les mesures administratives per dur-ho a la pràctica.

Associacions i entitats privades com **Òmnium Cultural** o **l'Escola de Mestres Rosa Sensat** incrementen les seves accions d'ensenyament del català que fins aleshores havien impulsat en plena clandestinitat. En aquest període de certa permissivitat, sense que s'aboleixi la prohibició existent, la persecució queda reduïda a posicions personals de funcionaris reticents i a l'escassa iniciativa de l'Administració. Tot i amb tot, la implantació de l'ensenyament en català només arriba per iniciativa social a les escoles i, malgrat l'esforç esmerçat, només el

16% dels alumnes de Catalunya poden començar a aprendre el català a l'ensenyament obligatori².

2.1.3 - Etapa de legalització de l'ensenyament de la llengua (1978-1982)

La incorporació de la llengua catalana a l'ensenyament elemental primari i al secundari, per a tots els alumnes de Catalunya, s'assoleix amb la promulgació del Reial Decret 2092 de 23 de juny de 1978 per part del Govern Central. Un any abans de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya al Parlament Català, quan el Govern Autònom no disposava de competències en ensenyament i tenia encara caràcter provisional.

Cal considerar aquest Decret d'una transcendència especial perquè per primera vegada la llengua catalana adquireix un ús oficial i generalitzat a tots els nivells del sistema educatiu. I no és casual la data en què entra en vigor, justament uns mesos abans de la proclamació de la Constitució Espanyola (27-12-78).

2.2 - Des de la promulgació de la Constitució fins a l'actualitat.

Fins aquí, hem exposat breument la situació legal que presidia la situació de l'ensenyament de la llengua abans de la proclamació de la Constitució Espanyola. Evidentment el procés, sobretot a partir de 1975, no va ser tan lineal i els esdeveniments es produïen simultàniament i de forma més accelerada que en el període anterior. D'aquesta etapa, encara no finalitzada, considerem d'interès analitzar: els continguts dels textos jurídics bàsics sobre la llengua i sobre l'ensenyament, l'entramat competencial i legislatiu que regeix l'ensenyament a Catalunya, i una breu descripció històrica.

2.2.1. - Nou marc constitucional: textos bàsics.

Destaquem tres textos jurídics de gran valor per a la recuperació del català i la seva incorporació a l'ensenyament. Aquests documents són: la Constitució, l'Estatut d'Autonomia i el Decret de traspàs de competències de l'Estat a la Generalitat. Amb la promulgació de la Constitució el mes de desembre de 1978, s'obre el camí de la recuperació de la llengua catalana, així com de l'euskera i del gallec, en ser proclamat Espanya com un estat de dret i reconèixer-se l'existència de regions i nacionalitats.

La Constitució Espanyola. L'article 3 diu literalment "1. El castellà és la

llengua oficial de l'Estat, tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la. 2. Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb llurs estatuts. 3. La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció".

Aquest article trenca totalment amb la situació lingüística existent i, fins i tot, amb la concepció d'aquesta situació que havia presidit la vida espanyola durant segles. Cal destacar que la Constitució no marca cap inferioritat quant a les llengües espanyoles dins dels seus respectius territoris. Les proclama oficials amb el mateix rang d'oficialitat que el castellà per a tot l'Estat i denomina la llengua oficial de l'Estat el "castellà", no "espanyol", per fer entendre que el patrimoni lingüístic és de tot l'Estat i, en conseqüència, les altres llengües de les regions o nacionalitats són també espanyoles. Fa esment d'un especial "respecte i protecció" per al patrimoni lingüístic diferent al castellà -o espanyol- no pas amb l'ànim, òbviament, de fer una discriminació d'aquesta llengua sinó d'exercir una acció compensadora en la mesura que sigui possible en relació a la injusta i lamentable situació a què han estat relegats la resta d'idiomes peninsulars. Per primera vegada a la història espanyola, s'assumeix la pluralitat lingüística com un patrimoni cultural de tots els espanyols. Amb anterioritat s'havien produït les dues situacions següents: Abans dels Borbons (1714), cada llengua era única llengua de relació a tots els efectes en el seu territori i, després de 1715, només l'espanyol era "respectat i protegit com un patrimoni de tots els espanyols".

L'Estatut d'Autonomia de Catalaunya. Un altre document jurídic bàsic és l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que fou redactat al 1979 en base a la Constitució. En el seu article 3 diu "1. La llengua pròpia de Catalunya és el català. 2. L'idioma català és oficial a Catalunya així com també ho és el castellà, que és oficial a tot l'estat espanyol. 3. La Generalitat de Catalunya - el govern autònom- garantirà l'ús normal i oficial dels dos idiomes, adoptarà les mesures pertinents per assegurar el seu coneixement i crearà les condicions que permetin arribar a la seva plena igualtat pel que fa referència als drets i deures dels ciutadans de Catalunya. 4. La parla aranesa serà objecte d'ensenyament, de respecte i protecció a la Vall d'Aran" (Es tracta d'una petita vall pirinenca la llengua de la qual no és el català sinó una variable del gascó, modalitat de la llengua occitana)³. En el sentit jurídic més estricte l'Estatut d'Autonomia -lleï per la qual es governa Catalunya en qualitat de nacionalitat reconeguda per la Constitució de l'Estat Espanyol- reconeix doncs, una única llengua pròpia de Catalunya i

dues d'oficials en un pla d'igualtat però per raons diferents. Una, el català, és oficial perquè és la pròpia de la comunitat, i l'altra, el castellà perquè és la llengua oficial de l'Estat. L'Estatut *no* estableix el *deure* de tots els catalans de conèixer el català, com fa la Constitució per a tots els espanyols quant al castellà -cosa comprensible en aquella circumstància ja que en el moment de proclamar l'Estatut de Catalunya un percentatge considerable de ciutadans no coneixia el català-, però dóna a la Generalitat el mandat de "crear les condicions" per arribar a establir un marc legal on tots els ciutadans tindran el deure de conèixer les dues llengües i el dret d'emprar-les.

El Decret de traspàs de competències de l'Estat a la Generalitat Els traspàsos de competències en matèria d'ensenyament de l'Estat espanyol al Govern català es formulen en el Drecret 2809/1980 del 3 d'octubre⁴. Aquest text, d'acord amb la Constitució i l'Estatut, fa efectiva l'autonomia de l'ensenyament no universitari a Catalunya, permet que es desenvolupi una legislació autònoma impulsora de la llengua catalana, tant pel que fa a completar el seu ensenyament en tots els àmbits educatius com en la seva implantació com a vehicle de docència. Tot aquest impuls es farà a partir de 1980 amb la concurrència de la legislació estatal i de l'autònoma.

2.2.2 - Marc competencial de l'Estat i de la Generalitat en l'ensenyament.

La Constitució espanyola, garantia de l'estat democràtic, reconeix en el seu article segon el dret a l'autonomia de les nacionalitats i regions que integren aquest Estat (Cons. T. P. art. 2) i atorga a les comunitats autònomes part de les competències de l'Estat en els diversos àmbits. Pel que fa a l'ensenyament la Generalitat de Catalunya té, en virtut del seu Estatut d'Autonomia, *competències plenes* en matèria d'ensenyament. Això vol dir que l'Estat es reserva algunes competències i que la gestió del servei educatiu, així com una part del poder legislatiu, competeix a la Generalitat. El Parlament de Catalunya, elegit pel poble català, pot aprovar lleis referides a les competències que atorga el text constitucional o l'Estatut (art.17). També la Generalitat té potestat per promulgar altres normes que regulen i concreten per a Catalunya lleis orgàniques aprovades pel Parlament espanyol i que afecten tot el territori de l'Estat.

En el cas de l'ensenyament cal puntualitzar que el sistema educatiu a Espanya és únic per la seva concepció i això queda garantit per les competències que l'Estat s'ha reservat i que resten explícites en la

Constitució (art. 148). Concretament l'Estat es reserva la regulació de les condicions d'obtenció, expedició i homologació de títols acadèmics i professionals, les normes bàsiques que regulen el dret a l'educació i la llibertat d'ensenyament. Totes aquestes competències exclusives de l'Estat s'exerceixen mitjançant lleis orgàniques que afecten tot el sistema educatiu espanyol. Catalunya, però, en qualitat de comunitat autònoma que gaudeix de competències plenes en ensenyament, pot establir normes que concreten de forma singular i específica les lleis orgàniques de l'Estat i que són d'aplicació només en el territori català.

2.2.3 - Etapes en la incorporació del català a partir de l'acció del Govern Autònom.

És en aquest context legislatiu que es produeix el més important impuls normalitzador de l'ensenyament a Catalunya i que exposarem, seguidament, organitzant-ho en tres períodes.

2.2.3.1 Les primeres mesures normatives del Govern de la Generalitat (1980-83).

El conjunt de normes promulgades pel primer govern de la Generalitat restaurada són tretze decrets i ordres que regulen el desenvolupament de l'activitat docent, la provisió de professors a les escoles, tant els que s'incorporen per concurs d'oposicions com aquells que ho fan per mitjà del concurs de trasllat.

Regulen igualment l'ordenació educativa pel que fa al contingut del programa de llengua i dels horaris en què aquesta s'ha d'impartir, així com el programa de capacitació lingüística del professorat mitjançant el reciclatge de català dins l'àmbit de la formació permanent. D'aquestes disposicions cal remarcar el Decret 142/1980 pel qual s'estableix la idoneïtat docent de la llengua per als professors que en tenen domini oral a fi que assumeixin transitòriament l'ensenyament de la llengua catalana, i s'ha d'assenyalar també el Decret 270/1982 pel qual s'estableix de forma obligada l'ús vehicular del català en la docència d'una o dues assignatures a partir dels 10-11 anys. Potser hom es pot preguntar com és que hi va haver una acció normativa tan nombrosa. No hauria estat més operatiu aplegar totes les normes de cop en una o dues disposicions? La resposta és prou senzilla. El Govern de la Generalitat, en la voluntat de fer normal l'ús de la llengua, ha aplicat de manera constant la premissa: "Política és pedagogia". I, per tant, primerament s'ha fet un tractament pedagògic social abans de legislar a fi que els ciutadans tinguessin prou informació i la norma s'ajustés a les

expectatives de la societat referides a la llengua en cada moment. Es tractava, doncs, d'anar legislant en funció de l'acceptació social, fruit d'un procés maduratiu que esdevenia del tot necessari després de la llarga absència de la llengua catalana a les aules.

2.2.3.2. Repercussió de la Llei de Normalització Lingüística a l'ensenyament (1983-93)

Hem volgut mostrar fins aquí com, un cop aprovat l'Estatut d'Autonomia, i sobretot des del traspàs de competències en matèria d'ensenyament per part del Govern de l'Estat a la Generalitat, es desplega tota una normativa àmplia per tal d'assolir no només l'ensenyament de la llengua catalana sinó també la utilització del català com a llengua d'ensenyament. Aquestes accions legislatives culminen amb l'aprovació pel Parlament de Catalunya de la Llei de Normalització Lingüística, l'any 1983, la qual explicita en el seu títol II:

- El Català com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament en tots els seus nivells educatius.

- Els infants tenen dret a rebre els primers ensenyaments en la seva llengua habitual, ja sigui aquesta el català o el castellà. L'administració ha de garantir aquest dret.

- La llengua catalana i la llengua castellana han de ser ensenyades en tots els graus i nivells de l'ensenyament no universitari.

- Tots els infants de Catalunya, sigui quina sigui la seva llengua habitual al començament de la seva escolarització, han de poder emprar normalment i correcta les dues llengües oficials en acabar els estudis obligatoris. Aquest coneixement suficient de les dues llengües oficials serà necessari per obtenir el certificat de grau de l'ensenyament obligatori per a tots els alumnes que hagin començat l'escolaritat després de la promulgació de la Llei.

- D'acord amb les exigències del seu treball docent els professors hauran de conèixer les dues llengües oficials.

- En els centres d'ensenyament superior, és a dir les universitats, professors i alumnes tenen el dret d'expressar-se en tots els casos oralment i per escrit en la llengua oficial que escullin.

- La llei dicta també que els alumnes no seran separats en centres docents per raons de llengua. Tenim gran interès a Catalunya a evitar l'existència de dues societats, una de llengua catalana i l'altra de llengua castellana.

- I finalment estableix que la llengua de l'administració educativa i de comunicació normal dintre dels centres serà la catalana.

No costa gaire de veure que la Llei de Normalització és la regla

d'or per a l'ús del català a l'educació. En fi, convé remarcar alguna cosa en relació als drets lingüístics dels infants en el procés educatiu. El dret reconegut dels infants a rebre el primer ensenyament en la llengua habitual, de 0 a 7 anys: comprendre, parlar, llegir escriure i comptar, és a dir en el període dels aprenentatges instrumentals, no implica pas que els infants de família castellanoparlant *hagin* de ser escolaritzats en castellà, però sí que *tenen el dret* a ser-ho: l'article segon de la Llei assegura a tots els ciutadans el dret a rebre l'ensenyament en català, tanmateix, permet als infants castellanoparlants, i en nom seu als pares o tutors, a triar entre els dos drets i l'administració ha de garantir aquest exercici.

2.2.3.3. - Reconeixement per part dels tribunals de justícia de les mesures legislatives de la Generalitat de Catalunya i de la seva aplicació en l'àmbit educatiu (de 1993 en endavant).

El desplegament de la normativa lingüística i de la seva aplicació a les escoles ha tingut una acceptació molt generalitzada per no dir total. En l'actualitat aquesta acceptació es constata per la convivència social i el respecte mutu entre els ciutadans en el tema de la llengua. Són significatius els resultats obtinguts pel Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), en l'enquesta efectuada el mes de març de 1994. Ofereix unes dades prou rellevants que confirmen allò que acabem de dir.

El 62% dels enquestats es mostren partidaris que, en l'ensenyament obligatori i postobligatori, el català sigui, d'una manera majoritària, la llengua d'educació i d'instrucció. Malgrat la voluntat favorable de la majoria de la població s'han produït recursos i al·legacions en contra de certs aspectes del cos legislatiu que conformen la Llei de Normalització i les disposicions que la despleguen. Els aspectes objecte de conflicte han estat bàsicament els quatre següents:

A/ El català llengua vehicular generalitzada de l'ensenyament.

B/ L'exigència del coneixement suficient del català per a l'obtenció del títol de grau en acabar els estudis obligatoris.

C/ El requisit que tots els infants de Catalunya, qualsevol que sigui la seva llengua habitual en iniciar l'escolaritat, hagin de poder usar normalment i correcta el català i el castellà a la fi dels estudis bàsics.

D/ Que els centres d'ensenyament hagin de fer de la llengua catalana vehicle normal de comunicació en les seves activitats internes i externes així com el seu ús en el règim administratiu.

Aquests aspectes de la Llei de Normalització foren qüestionats davant el Tribunal Suprem de l'Estat el qual remeté el recurs al Tribunal Constitucional. El Tribunal Constitucional és l'organisme col·legiat amb jurisdicció sobre tot el territori espanyol que té competència exclusiva per a conèixer els recursos d'inconstitucionalitat contra les lleis i dels recursos d'empara per la violació de drets i llibertats fonamentals i també dels conflictes de competència entre l'Estat i les comunitats autònomes. Per una sentència dictada el 23 de desembre de 1994, el Tribunal Constitucional declarava legal de ple dret el contingut dels articles de la Llei de Normalització que havien estat qüestionats davant el Tribunal Suprem a causa del recurs presentat. També van ser objecte de recurs el Decret i l'Ordre que desplegaven la LLei de N.L. , és a dir que concretaven la seva aplicació als centres educatius. El Tribunal Suprem de l'Estat mitjançant sentència del 13 de juliol del 1995, va ratificar la completa legalitat d'aquestes dues disposicions. La sentència avala plenament la validesa jurídica del model de *conjunció lingüística* que és aplicat al sistema educatiu de Catalunya i que es basa en el compromís de garantir un bon coneixement de les dues llengües oficials de Catalunya a tota la població escolar així com també fer normal la situació que correspon a la llengua catalana com a llengua pròpia de l'ensenyament. Amb aquestes sentències s'obre un nou període, el de la plena consolidació de l'acció duta a terme per normalitzar la llengua pròpia, i garantir el coneixement de les dues llengües oficials. I permet que les lleis orgàniques, LODE (Lei Orgánica reguladora del derecho a la educación), LOGSE (Lei Orgánica de ordenación general del sistema educativo) i LOPEGCD (Lei Orgánica de participación, evaluación y gobierno de los centros docentes) aplicades recentment a l'Estat espanyol a fi d'adequar el sistema educatiu a les noves exigències democràtiques i alhora homologar-lo amb la resta dels països de la comunitat europea, puguin ser desplegadas i aplicades a Catalunya en concordança amb l'esperit que ha inspirat la Llei de N.L. i la voluntat manifestada del poble català de disposar d'una escola que respecti, protegeixi i impulsi la llengua pròpia i la identitat nacional.

3.- Àmbits regulats i mesures jurídiques concretes que fan efectiva la incorporació de la llengua Catalana a l'ensenyament

Fins aquí hem anat exposant en ordre cronològic com s'han anat adoptant les diverses mesures jurídiques al llarg del procés viscut. En aquest apartat, creiem, però, que pot ser il·lustratiu remarcar els àmbits regulats i el contingut de la normativa concreta que ha possibilitat el

procés, sense considerar el temps i l'ordre en què s'han anat produint. Convé subratllar que l'acció del govern i per tant les normes legals adoptades no s'han adreçat amb la mateixa intensitat a tots els nivells o etapes que configuren el nostre sistema educatiu.

(Educació infantil de 0 a 5 anys) Educació obligatòria i bàsica de 6 a 14 anys, -16 anys en la nova formulació -, Educació postobligatòria Secundària i Professional de 14 a 18 anys o bé de 16 a 18 anys i l'Ensenyament Universitari (més de 18 anys). Concretament, l'esforç més important per normalitzar el català ha estat fet a l'ensenyament obligatori per dues raons essencials: perquè és el que està a l'abast de tota la població, i perquè atén l'edat en què els aprenentatges lingüístics i instrumentals són més importants. Tanmateix, tant a l'ensenyament secundari com a les universitats, la llengua catalana cada vegada hi és més present, entre altres causes per l'increment del coneixement del català de tota la població⁵. Els àmbits, objectes de legislació específica, han estat bàsicament els sis següents:

3.1.- El currículum escolar a Catalunya, a més de les matèries pròpies del sistema educatiu escolar, queda enriquit per la incorporació de l'assignatura de Llengua catalana i alguns casos de Llengua i Literatura catalana. Aquestes matèries són obligatòries com totes les altres per a tots els alumnes. A partir de l'Ordre de 25 de juliol de 1988 (DOGC 1028) el contingut d'algunes matèries de caràcter cultural és modificat a Catalunya per l'incorporació d'elements sobre la geografia i la història pròpia.

3.2.- Ús de la llengua catalana com a vehicle d'ensenyament. Atesa la seva consideració de llengua pròpia de l'ensenyament (Constitució/LL.N.).

Aquesta mesura ha estat aplicada en fases successives i es consolida a partir de 1983. Sense aquesta mesura, els escolars castellanoparlants (no oblidem que en determinades zones numèricament és molt important, fins al 90%) no arribaven a assolir el coneixement del català, calia a més dels aprenentatges lingüístics, la utilització de la llengua a l'escola per compensar l'escàs ús social en determinades zones⁶.

3.3.- Moltes de les mesures jurídiques han estat adreçades a proporcionar els centres docents de professorat qualificat en llengua. Aquestes mesures han anat variant d'objectiu, en principi calia preveure l'habilitació de professors alhora que proporcionar formació i acreditació; actualment cal preveure l'exigència del coneixement per part del

professorat en accedir al lloc de treball. L'acció de reciclatge de professors en exercici ha estat durant uns anys generalitzada i ha propiciat el canvi en els usos lingüístics entre els professionals. Aquesta és una actuació que ha estat prioritzada i que cal encara mantenir amb l'objectiu de millorar la competència lingüística dels que han adquirit el coneixement del català essent professors en exercici⁷.

3.4.- Quant als recursos materials l'acció legislativa ha estat menor, car la tasca feta durant la transició política i la represa cultural i lingüística iniciada en la clandestinitat van propiciar l'existència de llibres de text en català ja a partir dels anys 70. Tanmateix, ha estat necessari vetllar pel contingut lingüístic dels textos escolars i propiciar mitjançant ajuts l'existència de materials bàsics.

3.5.- Pel que fa a la normativa que regula l'estructura i el funcionament dels centres educatius, tant dels públics com dels privats (la majoria dels quals sostinguts amb fons públics), s'ha establert que la llengua catalana esdevingués la llengua d'ensenyament i de comunicació. També ha estat necessari exigir que cada escola, en el marc de la seva autonomia i en funció de la situació sociolingüística de l'entorn i dels alumnes, definís el seu procés d'incorporació de la llengua en documents interns, com són el projecte lingüístic i el projecte curricular que inclou els objectius i continguts a assolir pels alumnes.

3.6.- Pel que fa a l'alumnat, la legislació resta condicionada per dos factors:

a) La diversitat de situacions sociolingüístiques amb zones on el castellà tenia un ús social gairebé exclusiu i a la inversa.

b) La vinculació de les nostres escoles al sistema educatiu espanyol.

Ambdós factors han condicionat la determinació dels drets lingüístics dels alumnes, contextualitzant-los en el seu dret a l'educació. Les normes, però, sobretot a partir de la Llei de Normalització Lingüística, deixen clar que existeix el dret de tots els infants de ser educats en la llengua pròpia de Catalunya, el dret a conèixer les dues llengües oficials en finalitzar l'ensenyament obligatori i el dret que en els primers ensenyaments s'aculli l'infant i se li ofereixi un tractament individualitzat, si cal, en atenció als seus drets lingüístics. En definitiva, la legislació referida als alumnes es basa en el respecte als drets individuals sense que la seva situació lingüística d'arribada a l'escola no determini cap mena de discriminació a la sortida de l'ensenyament obligatori; tot ple-

gat propiciant la consolidació d'una comunitat cohesionada i qualitativa com a únic camí per aprofundir en la democràcia, en l'afirmació nacional i, en definitiva, en la llibertat. Per acabar voldria fer constància d'una darrera reflexió: Catalunya ha protagonitzat en els darrers anys una gran gesta; recuperar la seva llengua a l'ensenyament. L'esforç ha estat considerable i abasta tant l'acció del govern -les mesures jurídiques-, com la voluntat i l'actuació decidida de la societat civil; les lleis soles no canvien l'escola, ni la societat, però sense o contra les lleis és molt difícil avançar.

Joaquim Arenas i Sampera

NOTES

¹ C. J. GUARDIOLA, *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans. 1939-1977*, Barcelona 1980; R. BASSA, *El català a l'escola (1936/1939-1985)*, dins "Quaderns d'escola-11", Barcelona 1978; J. MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, *La Llengua a l'escola (1714-1939)*, (Educatadors, idees, institucions), Barcelona 1984.

² J. ARENAS I SAMPERA, *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*. La Llar del Llibre (Quaderns d'Escola; 5).

³ J. VERNET I LLOBET, *L'especial protecció de la parla aranesa a Catalunya*, dins "Revista de l'Alguer, II (1991), pp. 19-29; J. PALLAROL I SÀNCHEZ, *La situació jurídica de la llengua occitana a la Vall d'Aran*, dins "Revista de Llengua i Dret", 16 (1991), pp. 139-152.

⁴ *Legislació d'Ensenyament de Catalunya* (1985): Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.

⁵ I. VILA, *La normalització lingüística a l'ensenyament no universitari de Catalunya*, Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993.

⁶ J. M. ARTIGAL (coordinador), *Els programes d'immersió als territoris de llengua catalana*. Fundació Jaume Bofill (Polítiques 10), Barcelona 1995.

⁷ A. BEL, *Deu anys de normalització lingüística a l'ensenyament (1978-1988)*, Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya, Barcelona 1991.